ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԿՐՈՆԱՓՈԽ ԵԶԴԻՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ (ԵՀՈՎԱՅԻ ՎԿԱՆԵՐ, ՀԻՍՈՒՆԱԿԱՆՆԵՐ)*

ՍԵՅԵԴԵՀՆԱՍԻՄ ՖԱԹԵՄԻ
Հայ-ռուսական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի հայցորդ,
ք.Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
saramn834@gmail.com

Վերջին տասնամյակներում նկատվում է եզդիների կրոնափոխության ակտիվ միտում դեպի այլ կրոններ՝ Եհովայի վկաներ[802] և Հիսուներ: Սույն հոդվածում փորձ է արվել ներկայացնել, թե ինչպիսի՞ն է կրթության դերը Եհովայի վկա դարձած եզդիների և եզդի հիսունականների շրջանում: Հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել այն սկզբունքային տարբերությունները, որոնք առկա են կրթության հիմնախնդիրների մեջ երկու կրոններում, դրանց ազդեցությունները եզդի կրոնափոխների մտածելակերպի վրա և առօրյա կյանքում:

Վերլուծել ենք աշխարհիկ ու աստվածաբանական դպրոցների դերաբաշխումը և դրանց առանձնահատկությունները կրոնափոխ եզդիների (Եհովայի վկաներ ու Հիսուներ) շրջանում: Սույն հոդվածի հիմքում ընկած են հեղինակի դիտարկումները՝ համեմատության ու վերլուծության մեթոդով, և անհատական ու խմբային հարցազրույցները Հայաստանի ու Ռուսաստանի Եհովայի վկաների ու Հիսուների կրոնը ընդունած եզդիների հետ:

Հոդվածում հանգել ենք այն եզրակացությանը, որ կրոնափոխ եզդիները ձեռք են բերում նոր հոգևոր արժեքներ՝ սովորելով աստվածաբանական դպրոցներում, իսկ աշխարհիկ կրթություն ստանալու տեսանկյունից Հիսուներն ավելի են խրախուսում կրթությունն ընդհանրապես և առանձնապես բարձրագույն կրթությունը:

Հիմնաբառեր՝ կրոնափոխ եզդիներ, Եհովայի վկաներ, Հիսուներ, կրթության հիմնախնդիրներ, եզդիների համայնքներ, աստվածաբանական դպրոց, բարձրագույն կրթություն:

Ավանդական եզդիական համայնքներում եզդիները ոչ միշտ են լիարժեք կրթություն ստանում: Նրանք հիմնականում սահմանափակվում են միջնակարգ կրթությամբ, երբեմն՝ թերի միջնակարգ կրթությամբ: Հիմնականում տղաներն են ստանում միջնակարգ կրթություն, իսկ աղջիկների մեծ մասը ստանում է թերի միջնակարգ կրթություն, և շատ քչերն են շարունակում ուսումը մինչև միջնակարգ կրթության ավարտը:

Եզդիների շրջանում բարձրագույն կրթության խնդիր հիմնականում չի դրվում մանավանդ աղջիկների պարագայում: Սակայն հանդիպում են ընտանիքներ, որոնք թե՛ աղջիկներին, թե՛ տղաներին տալիս են բարձրագույն կրթություն՝ կարևորելով կրթության դերը նրանց կյանքում:

* Հոդվածը ներկայացվել է 07.09.2019թ., գրախոսվել՝ 30.10.2019թ., տպագրության ընդունվել՝ 12.12.2019թ.:

[802] **Фатеми, С.С.** «Езиды Армении в секте «Свидетелей Иеговы» (первичный анализ мотивации)». Регион и Мир, научно-аналитический журнал, Том IX, No 4, 2018, С.111-115.

Եզդի Եհովայի վկաներ

Կրթության դերը էապես չի փոխվում նաև այն եզդիների համար, որոնք Եհովայի վկա են դառնում: Նրանք լիարժեք կրթություն չեն ստանում, քանի որ ըստ Եհովայի վկաների՝ կրթությունը հարկավոր է, որ մարդ կարողանա կարդալ և ուսումնասիրել Աստվածաշունչը: Եհովայի վկաները չեն ձգտում բարձրագույն կրթության՝ այն համարելով ժամանակի անօգուտ վատնում:

Ըստ նրանց՝ Աստվածաշունչն ուսումնասիրող մարդն արդեն իսկ բարձրագույն կրթություն ունի[803]: Զուրկ լինելով բարձրագույն կրթությունից՝ կրոնափոխ երիտասարդ եզդիները չեն կարողանում պատշաճ աշխատանք գտնել և այդ պատճառով արհեստներ են սովորում՝ առօրյա կարիքները հոգալու համար: Նրանք մնացած ժամանակը տրամադրում են Աստվածաշունչը ուսումնասիրելուն ու քարոզելուն, քանի որ ասում են՝ «մարդը պետք է սովորի արհեստ իր հացը վաստակելու, իսկ մնացած ողջ ժամանակը հատկացնի Աստծուն՝ քարոզելու և Աստվածաշունչն ուսումնասիրելու համար»:

Հարցազրույցների արդյունքների հիման վրա կրոնափոխ եզդիների կրթական մակարդակը պայմանականորեն բաժանել ենք երեք խմբի.

- Կրթություն չունեցող,
- Միջնակարգ կրթություն ստացած,
- Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում սովորող և կրոնափոխությունից հետո ուսումից հրաժարվող:

Կրթություն չունեցող եզդիները, Եհովայի վկա դառնալով, սովորում են գրել ու կարդալ, բայց ոչ ավելին: Նրանց մեջ կան նաև այնպիսիները, որոնք ուզում են մասնագիտական կրթություն ստանալ, սակայն նրանց երազանքը չի իրականանում, քանի որ Եհովայի վկաները այն չեն խրախուսում: Նրանք ասում են. «Ավելի ճիշտ է ժամանակը օգտագործել Աստվածաշունչն ուսումնասիրելու և Եհովայի խոսքը ուրիշներին քարոզելու համար»:

Միջնակարգ կրթություն ստացողները ևս, որոնք նախկինում երազում էին շարունակել կրթությունը բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում, Եհովայի վկա դառնալով՝ հեռանում են իրենց վաղեմի երազանքից՝ ապագան տեսնելով միայն Եհովա Աստծուն ծառայելու մեջ:

Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում սովորող և կրոնափոխությունից հետո ուսումից հրաժարվողների խմբում ներգրավված են եզդիների միայն հինգ տոկոսը:

Կրոնափոխ եզդիների կրթության հիմնախնդիրներն ավելի լավ պատկերացնելու համար ներկայացնում ենք մեր ուսումնասիրած օրինակներից երեքը:

<u>Առաջին օրինակ:</u> Վերջերս Եհովայի վկաների կրոնը ընդունած մի 30-ամյա կին պատմեց, որ 8-րդ դասարանից հետո չի շարունակել կրթությունը: Ծնողները թույլ չեն տվել, որ նա քաղաք գնա և շարունակի ուսումը՝ համարելով այն ամոթալի արարք: Հետագայում՝ ամուսնանալուց հետո, ժամանակի սղության և հնարավորություններ չունենալու պատճառով չի կարողացել անգամ ինքնակրթությամբ զբաղվել, չնայած նրան, որ միշտ երազել է բժիշկ դառնալ... Տարիների ընթացքում տնային հոգսերը, երեխաների դաստիարակությունը չթողեցին կնոջը նույնիսկ զբաղվել ինքնակրթությամբ: Նա անտեղյակ էր, թե բացի Եհովայի վկաների կրոնից աշխարհում ի՞նչ ուրիշ կրոններ կան: Իսկ երբ ասեցինք, որ համակարգչի օգնությամբ նա կարող է ստանալ շատ հարցերի պատասխաններ, ասաց, որ կարծում էր, թե համակարգիչը երեխաների խաղերի համար է: Այդ կինը կորցրել էր հետաքրքրությունը ամեն ինչի հանդեպ և,

[803] https://www.jw.org/hy/ե հ ո վ այ ի -վ կ ան ե ր /հ տհ /jw-կ ր թ ո ւ թյ ո ւ ն -դ պր ո ց /, 2019 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.

փակված իր տանը, իրեն երջանիկ էր համարում և իր ողջ ժամանակը տրամադրել էր միայն Աստվածաշունչն ուսումնասիրելուն:

Երկրորդ օրինակ: 20-ամյա մի տղա պատմեց, որ նկարչական քոլեջի 5-րդ կուրսում է սովորել, բայց չի շարունակել ուսումը, քանի որ այն խանգարել է իրեն հոգևոր կյանքին անմնացորդ նվիրվելուն. «Եթե Եհովայի վկաների հետ չծանոթանայի, հիմա երևի նկարիչ կլինեի»,- ավելացրեց նա:

Երրորդ օրինակ: 19 տարեկան աղջիկ. «Ես Եհովայի վկա եմ դարձել և արհեստ եմ սովորել, որ հետագայում կարողանամ աշխատել: Կան եղդիներ, որոնք կրթությունը թողել են, երբ Եհովայի վկա են դարձել, որովհետև կրթությունն իրենց հոգևոր աճին խանգարել է: Մենք առաջնությունը տալիս ենք հոգևորին: Երբ դպրոցն ավարտեցի, ծնողներս առաջարկեցին, որ բժշկական ինստիտուտում շարունակեմ կրթությունս: Ես հրաժարվեցի: Եթե ես գնայի սովորելու, առավոտյան 9-ից մինչև 5-ը համալսարանում էի լինելու, սակայն ժամը 16:00-ին Եհովայի վկաների ժողովի ժամն է, և ես չէի կարողանա ներկա գտնվել, իսկ չմասնակցել չէի ցանկանում: Ճիշտ է, բարձրագույն կրթություն չստացա, բայց հագուստի մոդելավորմամբ եմ զբաղվում: Որպես Եհովայի վկա՝ ուզում եմ ավելի շատ ծառայել Աստծուն և իմ ապգին օգնել գտնելու ճշմարիտ ուղին»:

Պետք է սակայն նշել, որ չնայած նրան՝ Եհովայի վկաները չեն խրախուսում բարձրագույն կրթությունը, նրանք քաջալերում են եզդիներին և, առհասարակ, բոլոր Եհովայի վկաներին (անկախ տարիքից ու սեռից) սովորել օտար լեզուներ: Սա ինքնին նպատակ ունի ավելի հեշտացնելու օտարազգիների հետ հաղորդակցումը և Աստվածաշնչի քարոզումը: Իսկ այն տարեց եզդի տղամարդկանց ու կանանց, որոնք գրաճանաչ չեն, օգնում են սովորելու գրել ու կարդալ, որպեսզի նրանք կարողանան ուսումնասիրել Աստվածաշունչը:

50 տարեկան մի եզդի կին, որն ուներ միջնակարգ կրթություն, սովորել էր պարսկերեն, որպեսզի Եհովայի վկաների ուսմունքը քարոզեր Հայաստանում ապրող պարսիկներին: Կինը հարցազրույցի ժամանակ նշեց, որ իրեն արդեն հաջողվել է պարսիկ մի քանի ուսանողների կրոնափոխ անել:

Մի 65 տարեկան եզդի կին էլ ռուսերեն էր սովորել՝ Հայաստանում գտնվող ռուսներին քարոզելու նպատակով:

Եհովայի վկաների դպրոցները (Աստվածապետական դպրոցներ)[804]

Եհովայի վկաները մկրտվում են որոշակի գիտակցական մակարդակի հասնելուց և ուսմունքը բավարար տիրապետելուց հետո միայն: Այնուհետև մկրտվողը մեկ տարի շարունակում է ծառայել և ուսումնասիրել ուսմունքը, մեծ ակտիվության դեպքում հնարավոր է նաև կիսով չափ կրճատվի այդ ժամկետը, որից հետո դիմում է երեցներին՝ խնդրելով իրեն թույլադրել հաճախելու ռահվիրական դպրոց:

Ռահվիրական դպրոց

Դպրոցի ուսումնառությունը չորս տարի է, ընդ որում՝ յուրաքանչյուր ուսումնական տարուց հետո աշակերտի ուսումը ընդմիջվում է, և նա իր գիտելիքները հինգ տարի կիրառում է քարոզչության մեջ, հետո սկսվում է ուսումնառության երկրորդ տարին, և այդ սկզբունքը գործում է մինչև ուսումնառության ավարտը: Ուսումնական տարին բաղկացած է տասնօրյա դասընթացներից, մնացած ժամանակը հատկացվում է քարոզչությանը և Աստվածաշնչի ուսումնասիրմանը:

[804] https://www.jw.org/hy/հրատարակություններ/ամսագրեր/w20120915/աստվածա-պե-տական-դպրոցներ/, 2019 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.

Երեցների դպրոց

Կանայք իրավունք չունեն այս դպրոցում սովորելու: Երեցների դպրոցում ուսումնառության տևողությունը չորս տարի է: Տարվա ընթացքում տասը օր հատկացվում է Աստվածաշնչի խոր ուսումնասիրմանը և ժողովները վարելու հմտությունների ձեռքբերմանը: Մնացած ողջ ժամանակը անցնում է քարոզչության ու Աստվածաշնչի ուսումնասիրման վրա: Ուսումնառության առաջին տարուն հաջորդում է չորս տարի տևողությամբ պրակտիկ գործունեությունը, դրանից հետո սկսվում է ուսումնառության երկրորդ տարին, որից հետո նորից չորս տարվա պրակտիկ գործունեություն և այս ձևաչափով մինչև ուսման ավարտը:

Շրջանային դպրոց

Այստեղ ուսումը տևում է երկու ամիս, որից հետո նրանք հինգ տարի զբաղվում են քարոզչությամբ և Աստվածաշնչի ուսումնասիրությամբ: Հետևում է ևս երկու ամսվա ուսումնառություն, և սրանով ուսումն ավարտվում է: Այն ներառում է Աստվածաշնչի ուսումնասիրությունը, քարոզելու մեթոդիկան և ժողովները կառավարելու հմտությունները:

Եզդի Եհովայի վկաներն առանց ջանք խնայելու ծառայում են Եհովա Աստծուն և քարոզում են, որպեսզի հետագայում կարողանան սովորել այդ դպրոցներում:

Եհովայի վկաները հոգևոր կիրակնօրյա դպրոցներ չունեն երեխաների համար, քանի որ «Եհովա Աստված ուզում է, որ բոլորը միասին իրեն երկրպագեն[805]»: Այդ պատճառով երեխաները իրենց ծնողների հետ վաղ հասակից մասնակցում են հոգևոր ժողովներին: Բացառություն չեն նաև եզդի Եհովայի վկաները: Գոյություն ունի հատուկ մշակված ծրագիր Եհովայի վկաների կայքում՝ «Աստվածաշնչային ուսմունքներ» երեխաների համար, որը ներառում է ֆիլմերի, երգերի ու առաջադրանքների[806] ցուցադրում Աստվածաշնչի թեմաներով: Եհովայի վկաները շաբաթը երկու անգամ միասին մասնակցում են ժողովներին ՝ երկու-երեք ժամ տևողությամբ, որտեղ ուսումնասիրում են Աստվածաշունչը (Հին ու Նոր կտակարանները): Մնացած ողջ ժամանակը զբաղվում են անձնական ուսումնասիրություններով ու քարոզչությամբ[807]:

Եզդի Հիսունականներ

Եզդի հիսունականները, բացի հոգևոր կյանքից հաճախելով աստվածաբանական դպրոցներ (Ռահավիրների դպրոցներ[808], Երեցների դպրոցներ[809]), մեծ կարևորություն են տալիս աշխարհիկ կրթությանը՝ մասնավորապես բարձրագույն կրթությանը: Միջնակարգ ուսումից հետո շատ եզդի հիսունականներ շարունակում են ուսումը բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում: Նրանց մեջ քիչ չեն գիտության ու արվեստի գործիչներ՝ բժիշկներ, իրավաբաններ, ինժեներներ, մանկավարժներ և այլն: Նրանք չեն զբաղվում միայն սպորտով ու պարով: Ինչպես իրենք են նշում՝ «Այդ գործերով զբաղվելը Աստվածահաճո չէ»: Երեխաների համար գործում է կիրակնօրյա հոգևոր դպրոց, որտեղ նրանք հատվածներ են արտասանում Աստվածաշնչից, երգում են Աստվածաշնչի թեմաներով գրված հոգևոր երգեր: Այստեղ գործում են երկու տարիքային խմբի 5-ից 10 տարեկան և10-ից 14 տարեկան երեխաների երգչախմբեր: Աստվածաբանական դպրոցների աշակերտների

---

[805] Տես՝ https://www.jw.org/hy/եհովայի-վկաներ/հտհ/jw-կրթությունդպրոց/, 2019 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.

[806] Տես՝ https://www.jw.org/hy/աստվածաշնչյան-ուսմունքներ/երեխաներ/ 2019 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.

[807] **Фатеми, С.С**. , Проповедники Свидетели Иеговы и их методы пропаганды в езидских общинах, “Danish Scientific Journal”, №21/2019 ISSN 3375-2389 Vol. C. 70-74

[808] Կարող են սովորել տեղամարդիկ ու կանայք:

[809] Կարող են սովորել միայն տղամարդիկ:

տարիքը 3-ից14 տարեկանն է:14-ից բարձր տարիքի երեխաները համարվում են հասունացած և ժողովներին մասնակցում են բոլորի հետ միասին: Կիրակնօրյա դպրոցների աշակերտները մասնակցում են մեծահասակների հոգևոր ժողովներին՝ մեկ ժամ ասմունքում և երգում են հոգևոր երգեր, իսկ մնացած երկու ժամը շարունակում են ուսումը հոգևոր դպրոցում: Ինչ վերաբերում է մեծահասակներին, նրանք շաբաթը հինգ անգամ հավաքվում են որևէ մեկի տանը կամ ժողովի սրահում և երկու ժամ տարբեր ձևաչափերով ուսումնասիրում, վերլուծում ու քննարկում են Աստվածաշունչը (միայն Նոր կտակարանը): Մնացած ողջ ժամանակը զբաղվում են իրենց առօրյա գործերով, ուսումով:

Ստորև ներկայացնում եմ երեք օրինակ՝

<u>Առաջին օրինակ:</u> Մի եզդի Հիսունական աղջիկ (Հայաստանի մի շրջանից). «Մեր տանը բոլորը Հիսունականներ են: Ես փոքր տարիքից մեծ սեր եմ ունեցել գիտելիքի ու կրթության հանդեպ: Ծնողներս միշտ ինձ խրախուսում էին, երբ գերազանց առաջադիմություն էի ունենում: Դպրոցն ավարտելուց հետո ընդունվեցի ու ավարտեցի Երևանի պետական համալսարանը: Ես կարողացա բարձրագույն կրթություն ստանալ ծննդավայրիցս հեռու՝ քաղաքում, քանի որ Հիսունականների կրոնը խրախուսում է բարձրագույն կրթությունը և չի խոչընդոտում աղջիկներին՝ այլ քաղաքներում ուսում ստանալու»:

<u>Երկրորդ օրինակ:</u> Մի Հիսունական եզդի ընտանիք (Ռուսաստան). «Տղաս ու աղջիկս սովորել են Կոնսերվատորիայում: Ավարտելուց հետո աշխատում են նվագախմբում, իսկ երբեմն նվագում են նաև Հիսունականների ժողովներում»:

<u>Երրորդ օրինակ:</u> Մի եզդի Հիսունական կին. «Երեխաներս հաճախում են դպրոց և ունեն գերազանց առաջադիմություն: Նրանք հաճախում են նաև Հիսունականների կիրակնօրյա աստվածաբանական դպրոց: Ես շատ եմ ուզում, որ նրանք անպայման բարձրագույն կրթություն ստանան, քանի որ այն խրախուսվում է նաև մեր կրոնի կողմից»:

Հիսունականները հատուկ քարոզելու չեն գնում: Կրոնի հետ ծանոթանալը և հետագայում ընդունելը տեղի է ունենում այն դեպքում, երբ որևէ եզդի հետաքրքրվում է Հիսունականների կրոնով, գալիս ու մասնակցում է ժողովներին: Հիսունականները երբեմն կրոնական զրույցներ են վարում հասարակական վայրերում, նույնիսկ՝ զբոսայգիներում: Նրանք մեկնաբանում են Աստվածաշնչում գրված մտքերը, կրոնական երգեր են երգում: Հաճախ առանց պարտադրանքի, բավական զուսպ ձևով նրանք կրոնական թեմաներով զրուցում են իրենց բարեկամների ու հարևանների հետ և եթե վերջիններս հետաքրքրվում են կրոնով, սկսում են ավելի ակտիվ ու նպատակային ձևով նրանց ծանոթացնել Հիսունականների կրոնին:

Այսպիսով, եզդիները կրոնափոխությունից հետո ձեռք են բերում նոր հոգևոր արժեքներ, սովորում են օտար լեզուներ և այլն: Եզդի Եհովայի վկաները խորանում են իրենց հոգևոր ուսումնասիրություններում, իսկ եզդի Հիսունականները հոգևոր կյանքին զուգահեռ ավելի նպատակային են աշխարհիկ գործերում ու կյանքում:

EDUCATION ISSUES AMONG CONVERTED YEZIDIS (JEHOVAH'S WITNESSES, PENTECOSTALS)

SAYEDEHNASIM FATEMI
PhD Student, Faculty of Oriental Studies, Armenian-Russian University, Yerevan, Republic of Armenia

In recent decades, an active trend of Yezidis converting to other religions such as Jehovah's Witnesses and Pentecostals has been observed. This article attempts to present the role of education for those Yezidis who became Jehovah's Witnesses and Pentecostals.

The purpose of this article is to examine the principal differences that exist between education issues in the two religions and their effects on the converted Yezidi's thinking and daily life. The study analyzes the distribution of the roles of secular and theological schools and their peculiarities among the converted Yezidis (Jehovah's Witnesses and Pentecost).

This article is based on the author's observations, method of comparison and analysis, individual and group interviews with converted Yezidis (Jehovah's Witnesses and Pentecost) from Armenia and Russia. Thus, the article concludes that converted Yezidis acquire new spiritual values by studying in theological schools and in terms of secular education, the Pentecost encourage education in general and in higher education in particular.

Keywords: *converted Yezidis, Jehovah's Witnesses, Pentecostals, education issues, Yezidi communities, theological school, higher education.*

ПРОБЛЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ СРЕДИ ОБРАЩЁННЫХ ЕЗИДОВ (СВИДЕТЕЛИ ИЕГОВЫ, ПЯТИДЕСЯТНИКИ)

СЕЙЕДЕХНАСИМ ФАТЕМИ
Российско-Армянский (Славянский) университет,
соискатель Института востоковедения,
г. Ереван, Армении

За последние десятилетия у езидов заметна активная тенденция обращения в другие религии –Свидетели Иеговы и Пятидесятники. В данной статье предпринята попытка представить, какова роль образования у езидов, ставших свидетелями Иеговы и пятидесятниками. Целью статьи является изучение тех основных различий, которые существуют в проблемах образования обеих религий, и их влияния на мышление и повседневную жизнь езидов, поменявших религию. В исследовании анализируются распределение ролей светских и богословских школ и их особенности среди новообращенных езидов (свидетелей Иеговы, пятидесятников).

В основе данной статьи лежат наблюдения автора методом сравнения и анализа, индивидуалные и групповые интервью среди обращенных в религию Свидетелей Иеговы и Пятидесятников езидов Армении и Рассии. Таким образом, мы приходим к выводу, что, обучаясь в богословской школе, обращенные езиды приобретают новые духовнные ценности, а с точки зрения светского образования, пятидесятники более поощряют образование вообще и особенно высшее образование, чем свидетели Иеговы.

Ключевые слова: *обращенные езиды, Свидетели Иеговы, Пятидесятники, основные проблемы образования, езидские общины, богословская школа, высшее образование.*